

УДК: Чорнобиль (002) (050) (338.14)
Наталія Барановська

ФАХОВА ПЕРІОДИКА ТА ЗАСОБИ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ ЯК ВАЖЛИВЕ ДЖЕРЕЛО ВИВЧЕННЯ ЧОРНОБИЛЬСЬКОЇ ПРОБЛЕМИ

У статті аналізуються публікації з різних аспектів Чорнобильської катастрофи академічних журналів, видань соціального спрямування, з питань національної безпеки, галузевих видань Міністерства надзвичайних ситуацій, фахові публікації з питань економіки, медицини, біологічні, технічні та з проблем енергетики і, зокрема, атомної. Серед ЗМІ вивчено галузеві газети, суспільно-політичні та регіональні. Розглянуто публікації видань української діаспори.

Протягом двадцяти після аварійних років чорнобильська катастрофа була предметом дослідження науковців багатьох галузей знання, в тому числі й істориків, для яких фахові журнали та засоби масової інформації стали надзвичайно важливим джерелом. Тільки широке ознайомлення з фаховими журналами різних напрямків може дати повну й об'єктивну картину суспільно-політичних та науково-технічних процесів, пов'язаних з цією подією.

До кола джерел в ході вивчення проблеми було включено видання академічні, соціального спрямування, з питань національної безпеки, видання МНС, з питань економіки, медичні, біологічні, технічні і, звичайно ті, що висвітлюють проблеми енергетики і, зокрема атомної. Серед ЗМІ було вивчено галузеві видання, суспільно-політичні та регіональні.

Серед фахових журналів особливу увагу привертають видання Національної академії наук України, як установи, яка багато сил і знань доклала до вивчення наслідків аварії і визна-

чення шляхів її подолання. Журнал «Вісник АН України», що виходив українською і російською мовами і міняв свою назву у відповідності із суспільно-політичною ситуацією в країні і статусом Академії, протягом років опублікував велику кількість статей із найширшого кола питань проблеми. Розкривалися на його сторінках зокрема й надзвичайно болючі й неприємні для України наслідки реалізації МАГАТЕ Міжнародного чорнобильського проекту¹, питання Чорнобильської зони², медичні питання³, йшлося про цілісну систему заходів, спрямованих на подолання наслідків Чорнобильського лиха⁴ та інше.

Інше академічне видання – «Доповіді НАН України. Серія математика, природознавство, технічні науки» також вело фахове обговорення проблем, породжених аварією, інформувало наукову громадськість з тих чи інших питань проблеми, зокрема й достатньо дискусійних. Так, в одному з його номерів йшлося про характеристику розподілу запасу техногенного радіоцезію в ґрунтовому горизонті Українського Полісся⁵, а в іншому – висловлювалась думка про можливість надійного безпечного поховання відпрацьованого ядерного палива РБМК у свердловинах великої глибини⁶. Крім суто конкретних проблем, поставлених перед науковцями аварією⁷, ставилися на його сторінках й питання глобального характеру⁸.

Крім загальноакадемічних видань, певну увагу чорнобильській проблемі приділяли й вузькофахові журнали, зокрема фізичні. Так, на сторінках «Українського фізичного журналу» у 1997 р. були опубліковані результати дослідження випромінювання «гарячих часток», що утворились після чорнобильської аварії⁹, а «Геофизический журнал» у 2001 р. вмістив інформацію про післяаварійний Київ¹⁰.

Питання загальної безпеки, які гостро стоять перед будь-яким суспільством, що робить ставку на атомну енергетику, а тим більше перед Україною, яка має великомасштабні наслідки чорнобильської аварії, розглядалися на сторінках такого фахового видання, як «Національна безпека і оборона». Цим проблемам, зокрема, було присвячено № 2 журналу за 2001 р., де опубліко-

вано статті про реалії та перспективи ядерно-паливного циклу України, проблеми енергетики України й шляхи їх вирішення та внесок науки у вирішення проблем української енергетики¹¹. Інше джерело – журнал «Стратегічна панорама» – розкривав стан та перспективи співробітництва України з ЄС, не останнім аспектом якого є вирішення чорнобильських проблем¹².

Більш конкретні проблеми вирішує Міністерство України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи, тому на сторінках його відомчого видання – журналу «Надзвичайна ситуація» – вміщено багато важливої і різнопланової інформації про чорнобильське законодавство¹³ і намагання виконавчої влади його реалізувати¹⁴, про конкретні справи Зони відчуження¹⁵, фінансові проблеми¹⁶ та ін.

Інший фаховий журнал, що також пов'язаний із надзвичайними ситуаціями – «Пожежна безпека» – опублікував у 2001 р. інтерв'ю з одним із учасників пожежно-рятувальних робіт в ніч аварії на ЧАЕС П. Десятниковим¹⁷.

Оскільки аварія на ЧАЕС мала величезні не тільки екологічні та соціальні, а й негативні економічні наслідки, в ході вивчення проблеми важливо використання в якості джерел, фахових економічних періодичних видань. До таких можна віднести журнали «Економіка України» та «Економіка АПК».

На сторінках цих журналів аналізувалась економічна оцінка шкоди і втрат, зумовлених ядерною катастрофою на ЧАЕС, статистична інформація про наслідки Чорнобильської аварії та інші аспекти цієї глобальної події, зокрема питання водозабезпечення та водокористування у Києві¹⁸.

Соціальні проблеми, породжені катастрофою, були предметом уваги багатьох фахових видань саме цієї спрямованості. Так, питання забезпечення екологічної безпеки при використанні у господарській діяльності ядерної енергії розглядалося в журналі «Право України»¹⁹, а питання радіаційний захисту персоналу АЕС та управління радіаційною безпекою – в журналі «Охорона праці»²⁰. Джерелом вивчення моделей адаптації на-

селення до наслідків Чорнобильської катастрофи став журнал «Практична психологія та соціальна робота»²¹, а загальних підходів до бачення проблем екології та взаємозалежностей ландшафту «людина – природа» – журнал «Філософська думка», зокрема його № 3 за 2000 р.²²

Джерелом вивчення медичних проблем, породжених Чорнобильською катастрофою, є надзвичайно широке коло фахових видань. Зокрема, це журнал колишньої держави – «Вестник АМН СССР», в одному з номерів якого опубліковано матеріал колективу авторів, двоє з яких є одіозними з точки зору сьогоднішнього дня, «фахівцями», що займались свого часу дезінформацією і продовжують досі використовувати обмеженість знань суспільства з проблеми²³.

Серед переліку медичних журналів, що неодноразово звертались до чорнобильської проблеми, можна зазначити «Вісник проблем біології і медицини», «Вісник соціальної гігієни та організації охорони здоров'я України», «Врачебное дело», «Довкілля та здоров'я», «Ендокринологія», «Журнал АМН України», «Лікарська справа», «Медико – соціальна експертиза и реабилитация инвалидов», «Медична реабілітація, курортологія, фізіотерапія», «Медичний консультант», «Педіатрія, акушерство та гінекологія», «Урологія», «Український науково-медичний молодіжний журнал», «Український медичний часопис», «Український радіологічний журнал», «Фізіологічний журнал», «Цитологія и генетика», «Експериментальная онкология» та багато інших.

Навіть неповний перелік медичних фахових журналів засвідчує, що вони є надзвичайно широким джерелом вивчення проблеми, оскільки в них зосереджена інформація і про біологічне землеробство як основу здоров'я нації²⁴, і про стан здоров'я дітей, які постійно мешкають на територіях з радіаційним забрудненням²⁵, про характеристику психічного здоров'я дітей, вивезених з міста Прип'ять після аварії на ЧАЕС²⁶, про захворюваність ліквідаторів²⁷, про дію малих рівнів радіації у зв'язку з Чорнобильською катастрофою²⁸, про результати вивчення

протягом 10 післяаварійних років кісткомозгового кровото-
рення²⁹ та багато іншої.

Джерелом вивчення біологічних та природничих впливів ава-
рії на ЧАЕС став, зокрема, «Гидробиологический журнал», жур-
нали «Меліорація і водне господарство», «Питання біоіндикації
та екології», «Український географічний журнал», «Физиоло-
гия и биохимия культурных растений», на сторінках яких по-
казано нарізноманітніші аспекти проблеми. Йшлося в них, зо-
крема, про екологічний стан водних ресурсів Дніпра³⁰, оцінку
радіаційних наслідків лісових пожеж в Україні³¹. Надзвичайно
цікавою є інформація про перші результати апробації в умовах
регіонів України методики суспільно-географічного досліджен-
ня трансформації паливно-енергетичного комплексу³².

Джерелом історичного вивчення Чорнобильської трагедії
українського народу стали також і періодичні видання техніч-
ного спрямування, такі, як, наприклад, «Вісник національного
космічного агентства України», «Геотехніка. Механіка», «Інтер-
гровані технології та енергозбереження», «Кибернетика и сис-
темный анализ», «Прикладна гідромеханіка», «Промышленная
теплотехника», «Харчова і переробна промисловість», «Эко-
технологии и ресурсосбережение» та інші.

Серед питань, що безпосередньо чи опосередковано стосува-
лись предмета дослідження, на їх сторінках висвітлювались, на-
приклад, такі як екологія землі, її зв'язок з проблемами озонос-
фери і зміни клімату³³, проблеми розвитку атомної енергетики в
Україні³⁴, питання підземного поховання шкідливих відходів³⁵,
доцільності перепрофілювання ЧАЕС в теплову електростан-
цію³⁶ та багато інших. Таке специфічне питання як очищення
радіоактивно забруднених вод спеціальних пралень, що займа-
лись пранням радіоактивно забрудненого в ході ліквідації на-
слідків аварії одягу, висвітлювалось на сторінках журналу «Эко-
технологии и ресурсосбережение»³⁷.

Серед джерел вивчення проблеми є значна група фахових жу-
рналів, що безпосередньо стосуються атомної енергетики і про-
блем, породжених експлуатацією цих енергетичних об'єктів.

Значне місце у фаховому висвітленні проблеми в радянський період посів щомісячний теоретичний і науково-технічний журнал Міністерства атомної енергії СРСР та Державного комітету з використання ядерної енергії СРСР – «Атомная энергия», який почав виходити з травня 1956 р. Протягом року видавалося 2 томи, кожен з яких містив 6 випусків. Цей журнал послідовно відстоював позиції свого відомства, інформуючи читачів про події, пов'язані з аварією на ЧАЕС та їх бачення і розуміння. Так, у вип. 5, т.61 за 1986 р. (с. 301) надано інформацію про проведення з 25 до 29 серпня 1986 р. у Відні наради експертів МАГАТЕ, на якій радянською делегацією (керівник – академік В.А.Легасов) була представлена інформація про аварію на ЧАЕС та її наслідки.

Редакційна стаття в наступному випуску журналу під назвою «Горький урок» дала таку характеристику аварії на 4-му енергоблоці ЧАЕС: «Події в Чорнобилі з новою силою підкреслили необхідність максимально обережного поводження з атомною енергією, що використовується в мирних цілях. Вони ще раз підтвердили очевидну істину: атомна енергія є не тільки технічний засіб, але й **велика суспільна проблема**»³⁸.

Цей журнал став цікавим джерелом вивчення осмислення події, громадської думка щодо неї протягом першого року, що минув після аварії. Так, через рік після аварії зі своїми міркуваннями на його сторінках виступили керівники галузей (Мінсередмашу та Міненерго), яким була підпорядкована атомна електростанція³⁹. І в наступні роки це видання лишалось джерелом вивчення бачення фахівцями галузі проблем Чорнобиля.

В Україні більшість таких фахових журналів з'явилися саме в період незалежності і їх поява часто обумовлена саме Чорнобильською катастрофою. Так, на початку 90-х рр. було створено Українське ядерне товариство та почав виходити «Вестник Украинского ядерного общества». З 1994 р. почав виходити Науково-технічний збірник Адміністрації зони відчуження Міністерства України у справах захисту населення від наслідків аварії на Чорнобильській АЕС «Проблеми Чорнобильської зони від-

чуження». Тоді ж почав видаватися шоквартальник-бюлетень Національної комісії з радіаційного захисту населення України при Верховній Раді України – «Радіаційна безпека в Україні», з 1995 р. – періодичний науково-теоретичний та виробничо-прикладний «Електричний журнал».

Ряд видань готується науковими колективами або навчальними закладами, що готують фахівців галузі. Так, Міжгалузевий науково-технічний центр «Укриття» НАН України (м. Чорнобиль) видає науково-технічний збірник «Проблеми Чорнобиля», а Інститут проблем моделювання в енергетиці НАН України (Відділення фізико-технічних проблем енергетики) – «Збірник наукових праць інституту проблем моделювання в енергетиці». Одеський державний політехнічний університет 6 раз на рік видає «Ядерная и радиационная безопасность», Запорізький державний технічний університет – науковий журнал «Електротехніка та електроенергетика», Севастопольський інститут ядерної енергії та промисловості – «Збірник наукових праць», а Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут» – «Енергетика: економіка, технології, екологія».

Видають фахові періодичні видання і великі науково-виробничі структури України, або фахові об'єднання. Так, АТ «Укренергозбереження» НАН України видає на підтримку вітчизняного виробника «Новітні технології в сфері нетрадиційних і відновлюваних джерел енергії», а Українська асоціація інженерів – електриків – видання «Електроінформ: Енергетика. Електротехніка. Електроніка».

В переліку важливих джерел з проблеми можуть бути зазначені «Энергетическая политика Украины: Украинский аналитический журнал» та науково-виробничий журнал Рівненського державного центру науково-технічної та економічної інформації «Енергозбереження Полісся»

Неоднозначне ставлення в суспільстві до атомної енергетики, необхідність вивчення і популяризації альтернативного бачення проблеми, обумовили піднесення громадської активно-

сті, створення відповідних організацій та їх видань. До таких може бути віднесено видання громадської організації «Енергія майбутнього століття» «Зелена енергетика» (Все про поновлювані джерела енергії та енергозбереження).

Звичайно, така велика кількість фахових видань, як джерел вивчення проблеми, дозволяє набути найрізноманітніші знання як з її конкретних складових, таких як можливі варіанти знепечення об'єкта «Укриття»⁴⁰, або стану нормативної бази України, що регламентує захоронення довго живучих радіоактивних відходів⁴¹, так і з проблеми в цілому, зокрема з питань порушень в роботі АЕС України та використання певних методик для їх аналізу⁴².

Ще одним важливим і надзвичайно різноплановим джерелом вивчення Чорнобильської проблеми є засоби масової інформації і, зокрема газети. Їх внесок у інформування та дезінформування населення країни і світу на початковому етапі чорнобильської ери, аналіз діяльності окремих колективів та журналістів – може бути предметом окремого спеціального дослідження. В даній роботі не ставилось за мету зробити цей аналіз тотальним і максимально повним. Ставиться завдання простежити найбільш інформативні публікації в газетах центральних, відомчих, молодіжних, виданнях громадських організацій та ін. радянського періоду та часів незалежної України, осмислити їх як джерела вивчення проблеми.

Необхідно відзначити, що ЗМІ радянських часів, підпорядковані політичним установкам керівної сили суспільства – КПРС, діяли відповідним чином. Зміст повідомлень погоджувався з керівництвом, основна спрямованість цих публікацій – показ героїчних зусиль всієї країни у ліквідації наслідків аварії⁴³. Проте, на стиль їх роботи вплинули вітри політичних змін, що з'явилися над країною. Загальнодержавні газети ЦК КПРС, як вищого органу влади в країні – «Правда», «Известия» та ін. з часом крім заангажованих публікацій почали вміщувати й викривальні критичні матеріали⁴⁴.

Що стосується кола ЗМІ, які публікували ті чи інші матеріали

з проблеми, особливо за умов незалежності України, то воно досить велике. Це – газети Верховної Ради (Голос України) та Кабінету міністрів (Урядовий кур'єр), регіональні (Київський вісник, Київська правда, Столиця, Столичные новости, Хрещатик, Шлях перемоги), газети колишніх партійних чи комсомольських організацій, засновниками яких в нових умовах виступили їх трудові колективи (Демократична Україна, Комсомольская правда, Молода гвардія, Независимость, Профспілкова газета, Робітнича газета), нові суспільно-політичні видання (День, Зеркало недели, Народна газета, Українська газета), газети громадських організацій чи рухів (Зелений світ, Літературна Україна), це й фахові газети (наприклад, Баланс, Ваше здоров'я, Освіта, Українська культура, Фінансова Україна, «Трудова вахта» – газета трудового колективу ЧАЕС, пізніше перейменована у «Вестник Чернобыля», а ще пізніше на Вісник Чорнобиля) та багато інших. В них було вміщено багато цікавих інформативних матеріалів. Так, газета «Демократична Україна» у квітні-травні 1992 р. опублікувала карти радіаційного забруднення Житомирщини, Волині, Рівненщини, Київської, Черкаської та сусідніх областей⁴⁵, а у 1993 р. почала публікацію секретних архівних матеріалів з фонду колишнього партійного архіву при ЦК Компартії України⁴⁶.

Джерелом інформації про благодійну допомогу Україні у подоланні чорнобильського лиха є публікації газети «Голос України»⁴⁷. Слід відзначити, що крім того «Голос України», як газета Верховної Ради України, вмістила на своїх сторінках величезну кількість офіційних документів з проблеми, прийнятих законодавчою владою. Так само і «Урядовий кур'єр» – газета Кабінету міністрів України, на шпальтах якої виступали керівники виконавчих структур центрального та регіонального рівнів, обговорювалися болючі питання фінансування ЛНА та соціальної підтримки постраждалого населення.

Не зрадила своїй традиції сміливого розкриття чорнобильської теми «Літературна Україна». Якщо у 1986 р. практично напередодні аварії на її шпальтах було опубліковано критич-

ну статтю про недоліки в ході будівництва і експлуатації 4-го енергоблоку ЧАЕС, то у 2000 р. в квітні – критичну доповідь видатної української поетеси Ліни Костенко на Міжнародному конгресі українців у Львові «Чорнобиль: в дозах історичної свідомості», сповнену болю за духовний стан суспільства на тлі трагедії.

Джерелом альтернативного офіційній точці зору бачення проблеми стала газета громадської організації зелених – «Зелений світ», яка давала об'єктивну інформацію про аварію⁴⁸, розповідала своїм читачам про медичні аспекти проблеми та ставила питання про необхідність закриття станції⁴⁹.

Газетним джерелом вивчення медичних аспектів аварії та її наслідків стала «Ваше здоров'я», яка кожного року в квітні місяці вміщувала значну кількість інформативних і корисних з практичної точки зору, матеріалів⁵⁰.

На жаль, увага до чорнобильських проблем з роками набула яскраво вираженого циклічного характеру: про них згадували саме напередодні чергової річниці. Регулярно ж про проблеми Чорнобиля, Зони відчуження, ЧАЕС, об'єкта «Укриття», соціальні проблеми постраждалого населення пише лише колишня багатотиражка трудового колективу ЧАЕС «Трудова вахта», яка пізніше була перейменована у «Вестник Чорнобиля», а з початку 90-х років – на «Вісник Чорнобиля». Це видання є одним із найінформативніших джерел вивчення проблеми.

Цікавим, але досить специфічним, враховуючи політичне несприйняття закордонними українцями радянського ладу на території України, джерелом вивчення проблеми є періодика, що виходила в українській діаспорі Європи та Америки. Як приклад європейських видань можна взяти продукований Українською видавничою спілкою у Лондоні суспільно-політичний і науково-літературний щомісячник «Визвольний шлях», який протягом 1986–1987 рр. неодноразово звертався до події в Україні⁵¹. В наступні роки тут публікувалися матеріали до річниць трагедії⁵², як трибуну використовували його шпальти

представники опозиційних громадських організацій⁵³. Друкувалась тут і чорнобильська поезія, створена авторами як з діаспори, так і українськими⁵⁴.

Іншим прикладом сприйняття українцями трагічної події на ЧАЕС та дій державного керівництва за кордоном стали публікації в журналі «Сучасність: Література, мистецтво, суспільне життя», який видавався у Мюнхені та Нью-Йорку. При всіх намаганнях об'єктивного висвітлення проблеми⁵⁵, тут у 1987 р. № 2 було опубліковано відверто пропагандистський матеріал – повідомлення про покарання, розстріли та примусову працю в Чорнобилі.

Таким же цікавим джерелом вивчення чорнобильської проблеми і, зокрема, її сприйняття українцями Америки, можуть бути видання Союзу Українок Америки, Українського Народного Союзу, Управи Українського Патріархального Світового Об'єднання і Крайової Управи Українського Патріархального Товариства, які видавались у Нью-Йорку.

Видання «Наше життя», яке видає Союз Українок Америки у Нью-Йорку, неодноразово зверталось до цієї проблеми, наголошуючи на протяжності наслідків катастрофи, їх трагічності та акцентуючи увагу на долі народної культури Полісся⁵⁶. У 1989 р. Управа Українського Патріархального Світового Об'єднання і Крайова Управа Українського Патріархального Товариства у Нью-Йорку опублікувала інформацію про увагу до чорнобильської проблеми в світі, зокрема в Італії⁵⁷, а в рік її десятої річниці Альманах Українського Народного Союзу, що також виходив у Нью-Йорку, з акцентував свою увагу на чорнобильській проблемі⁵⁸.

Джерелом вивчення сприйняття Чорнобильської катастрофи українцями Канади та їх активних дій, спрямованих на допомогу постраждалим, є видання в Торонто у 1990 р. збірника «Україна на грані екологічної катастрофи»⁵⁹ та щорічна увага до проблеми видань української діаспори Торонто: українського універсального журналу «Нові дні» та журналу української демократичної молоді «Молода Україна»⁶⁰.

Таким чином, фахова періодика та публікації у ЗМІ, зокрема в газетах, є надзвичайно важливим і досить інформативним джерелом вивчення діяльності влади і суспільства та їх стану в період аварії та протягом післяаварійних років. При цьому слід зважати на специфіку публікацій в країні і за її межами в радянський період, оскільки підпорядкованість ЗМІ партійному контролю і ідеологічній заангажованості звужували можливості об'єктивного і повного розкриття проблеми в середині країни, що, в свою чергу, обумовлювало гостро критичне і не завжди об'єктивне сприйняття події за кордоном, особливо в українській діаспорі.

Що стосується публікацій новітнього часу – часу незалежної України, то навіть далеко неповний огляд публікацій у фахових журналах та ЗМІ, як джерелах вивчення проблеми, дає уявлення про надзвичайно широке коло проблем, породжених Чорнобильською катастрофою. Висвітлення тих чи інших питань різними за напрямком і фаховим визначенням друкованих органів спрямоване, в основному, на створення позитивного іміджу влади та її дій всередині країни. Критичні публікації в загальній масі становлять досить незначну частину, хоча реальний хід подій навколо вирішення проблем самої ЧАЕС, «Укриття», Зони відчуження, постраждалого населення та природи, іміджу України в світі – засвідчує далеко неблагополучну ситуацію. Фахові журнали та ЗМІ виявились недостатнім джерелом саме в цьому аспекті.

1. Копейкін В.О. Роботу експертів треба продовжити: По слідах роботи «чорнобильської» комісії МАГАТЕ // Вісн. АН України. – 1992. – № 3. – С.15 – 19.

2. Удовиченко В., Куценко В. Чорнобильська зона: нагальні проблеми соціальної сфери // Вісн. АН України. – 1993. – №8. – С.55–64.

3. Родіонова Н. »Чорнобильське забруднення« і остеопороз // Вісн. НАН України. – 1999. – № 11. – С. 18–22.

4. Гродзінський Д. Реалії постчорнобильської доби. // Вісн. НАН України. – 2000. – № 7. – С. 27–35.

5. Интегральная характеристика распределения запаса техногенного радиоцезия в почвенном горизонте (Украинское Полесье) // Допов. НАН України. Серія Математика, природознавство, техн. науки. – 1997. – № 6. – С. 187 – 192.

6. Кедровский О.Л. К вопросу обоснования возможности надежного безопасного захоронения отработавшего ядерного топлива реактора РБМК в скважинах большой глубины // Допов. НАН України. Серія математика, природознавство, техн. науки. – 1998. – № 3. – С. 182 – 187.

7. Див.: Руденко Л.И., Хан В.Е. Механизм миграции радионуклидов из объекта «Укрытие» в грунтовые воды // Допов. НАН України. Серія Математика, природознавство, техн. науки. – 2001. – № 4. – С. 193 – 197.

8. Див.: Бойченко С.Г., Волощук В.М. Эффект різкого зростання повторюваності катастрофічних процесів та явищ природи на території України при глобальному потеплінні або похолоданні клімату // Допов. НАН України. Серія Математика, природознавство, техн. науки. – 2001. – № 5. – С. 105 – 112; Пампура В.И. Оптимальное управление безопасностью АЭС и вероятностный анализ риска. – Там само. – С. 185–191.

9. Бондарьков М.Д., Желтоножский В.А и др. Исследования характеристического излучения «горячих частиц», образовавшихся после чернобильской аварии // Український фіз. журн. – 1997. – Т. 42. – № 6. – С. 648–651.

10. Старостенко В.И., Баран П.И. и др. Киев: геология и геофизика окружающей среды и факторы, неблагоприятно на нее влияющие // Геофиз. журн. – 2001. – Т. 23. – № 4. – С. 3–38.

11. Гудима О. Реалії та перспективи ядерно-паливного циклу України // Національна безпека і оборона. – 2001. – № 2. – С. 64 – 66; Карп І. Енергетика України: проблеми та шляхи їх вирішення. – Там само. – С. 69–70; Шидловський А. Внесок науки у вирішення проблем української енергетики. – Там само. – С. 71–72.

12. Власюк О.С. Стан та перспективи співробітництва України з ЄС // Стратегічна панорама. – 2000. – № 3 / 4. – С. 34–42.

13. Див.: Самойленко Ю. Не обіцяти – а робити конкретні справи [Інтерв'ю з головою парламентського Комітету з питань екологічної політики, природокористування та ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи]. – 2000. – № 4. – С. 12–13.

14. Див.: Заболотний Ю. Діяти на високому рівні державних завдань [Розширене засідання колегії Міністерства України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи, яке відбулося 28 січ. 2000 р.]. – 2000. – № 2. – С. 10–13; Дурдинець В. Гіркий досвід трагедії 26 квітня 1986 року. – 2000. – № 4. – С. 1–3; Холоша В. Уроки Чорнобиля: [Заступник Міністра ділиться своїми думками щодо уроків Чорнобиля, що зроблено і чого не вдалося зробити за 14 років / Інтерв'ю взяв Ю.Отченашко]. – 2000. – № 4. – С. 7–8.

15. Див.: Кулиняк Д., Кримчак В. На дні атомних прерій: [На території зони відчуження втілена програма «Фауна» – відтворення і збереження, акліматизація рідкісних тварин. В угіддя «Чорнобильлісу» завезено 29 копей Пржевальського]. – 1999. – № 3. – С. 24–25; Кулиняк Д. Дорога в нікуди: [30-км зона відчуження]. – Там само. – С. 32–35. Рой Ю. Зона відчуження і надії: [Чорнобил. зона]. – Там само. – 1999. – № 11. – С. 10–13; Рой Ю. З водою жарти погані...Особливо коли вона з Чорнобиля. – 2000. – № 4. – С. 9–11.

16. Ковальчук Т. З турботою про чорнобильців: [Фінансування чорнобил. програм]. // Надзвичайна ситуація. – 2000. – № 1. – С. 7.

17. Десятников П. «Ту ніч пам'ятаю до подробиць...» // Пожежна безпека – 2001. – № 2. – С. 11–13.

18. Трегобщук В. Інтегральна економічна оцінка шкоди і втрат, зумовлених ядерною катастрофою на ЧАЕС // Економіка України. – 1996. – № 10. – С. 19–23; Прейгер Д. Паламарчук М. Екологічні аспекти водозабезпечення і водокористування у Києві. – Там само. – 1998. – № 2. – С. 67 – 73; До статистичної інформації про наслідки Чорнобильської аварії. // Економіка АПК. – 1999. – №10. – С. 94–95.

19. Барбашова Н. Забезпечення екологічної безпеки при використанні у господарській діяльності ядерної енергії // Право України. – 1998. – № 6. – С. 43 – 478.

20. Бережний М. Радіаційний захист персоналу АЕС // Охорона праці. – 1998. – № 1. – С. 26–28; Костенецький М. Управління радіаційною безпекою. – Там само. – 2001. – № 2. – С. 18–19.

21. Швалб Б.М. Мифологические основания моделей адаптации населения к последствиям Чернобыльской катастрофы // Практична психологія та соціальна робота. – 2001. – № 2. – С. 29–31.

22. Кисельов М. Гуманістичні засади сучасної екології // Філософ. думка. – 2000. – № 3. – С. 4 – 24; Деркач В. Людина і природа: міфи сучасної свідомості та проблема збереження довкілля. – Там само. – С. 75–99.
23. Романенко А.Е., Лихтарев И.А., Шандала Н.К. и др. Гигиеническая оценка доз облучения щитовидной железы жителей УССР после аварии на ЧАЭС // Вестн. АМН СССР. – 1991. – № 8. – С. 44 – 47.
24. Патика В.П. Калініченко А.В. Біологічне землеробство як основа здоров'я нації // Вісн. проблем біології і медицини. – 1998. – Вип. 11. – С. 4–17.
25. Нагорна А.М. та ін. Епідеміологічний аналіз стану здоров'я дітей, які постійно мешкають на територіях з радіаційним забрудненням // Вісник соц. гігієни та орг. охорони здоров'я України. – 2001. – № 2. – С. 32–34.
26. Древіцька О.О. Характеристика психічного здоров'я дітей вивезених з міста Прип'ять після аварії на ЧАЭС // Довкілля та здоров'я. – 1998. – № 2. – С. 44–47.
27. Киндзельский Л.П. Демина Э.А. Анализ заболеваемости у ликвидаторов последствий чернобыльской аварии // Лікарська справа. – 1998. – № 1. – С. 7–11; Клименко В.І., Радчук З.В. Зміни лейкопоезу в учасників ліквідації наслідків аварії на ЧАЭС // Укр. медичний часопис. – 1998. – № 2. – С. 54–57.
28. Руднев М.І. Проблеми дії малих рівнів радіації у зв'язку з Чорнобильською катастрофою // Укр. радіол. журн. – 1997. – Т. 5. – Вип. 1. – С. 77–80.
29. Костномозговое кроветворение: изучение на протяжении 10 лет после аварии на ЧАЭС / Пинчук Л.Б., Родионова Н.К., Липская А.И. и др. // Эксперим. онкология. – 1996. – Т. 18. – № 12. – С. 109–119.
30. Романенко В.Д. Водные ресурсы Днепра и его экологическое состояние // Гидробиол. журн. – 1998. – Т. 34. – № 2. – С. 3 – 8.
31. Азаров С.І. Оцінка радіаційних наслідків лісових пожеж в Україні // Укр. географ. журн. – 2001. – № 2. – С.52–54.
32. Панібратська О. В. Методика суспільно-географічного дослідження трансформації паливно-енергетичного комплексу та перші результати її апробації в умовах регіонів України // Укр. географ. журн. – 2001. – № 1. – С. 28–32.

33. Мороженко О.В. Стан навколосезного простору. Екологія землі, її зв'язок з проблемами озоносфери і зміни клімату // Вісн. націон. космічн. агентства України. – 2001. – № 1. – С. 50–59; Малярєнко В.А., Ищенко А.В. Энергетика и экологическая ситуация в Украине // Интергровані технології та енергозбереження. – 2001. – № 2. – С. 7–12.

34. Домашев Е.Д. О возможности развития атомной энергетики в Украине // Пром. теплотехника. – 1998. – Т. 20. – № 3. – С. 42–49.

35. Волик О.С. Біланов В.М. Підземне поховання шкідливих відходів // Геотехн. механіка. – 1998. – Вип. 7. – С.176–177.

36. Воробьев И.Е. и др. О целесообразности перепрофелирования Чернобыльской АЭС в тепловую электростанцию // Пром. теплотехника. – 1998. – Т. 20. – № 2. – С. 30–33.

37. Руденко Л.И. и др. Очистка сточных вод спецпрачечных от радиоактивного загрязнения // Экологические технологии и ресурсосбережение. – 2001. – № 1. – С. 33–36.

38. «Горький урок» // Атомная энергия. – 1986. – Т. 60. – Вып. 6.

39. Петросьянц А.М. Год спустя после Чернобыля // Атомная энергия. – 1987. – Т. 62. – Вып. 4; Луконин Н.Ф. Ядерная энергетика после Чернобыля. Текущие проблемы и перспективы показателей // Атомная энергия. – 1987. – Т. 63. – Вып.5.

40. Балан С.А. и др. Возможные варианты обезпыливания «Объекта «Укрытие» // Ядерная и радиационная безопасность. – 2000. – Т. 3. – Вып. 4. – С. 11–16.

41. Алексеева З.М., Комская А.Ю. и др. Состояние нормативной базы Украины, регламентирующей захоронение долгоживущих радиоактивных отходов // Новини енергетики. – 2001. – № 6. – С. 46–54.

42. Печерица А.В. Результаты применения методики событий – предшественников для анализа нарушений в работе АЭС Украины // Ядерная и радиационная безопасность. – 2001. – Т.4. – Вып. 1. – С. 29–35.

43. Див.: Ядерный век: мера опасности: [Пресс-конф. для сов. и иностр. журналистов, посвящ. мед. аспектам аварии на Чернобыл. атом. электростанции. Москва, май, 1986: Обзор работы] // Правда. – 1986. – 16 мая. – С. 4; Там само: Портрет катастрофы: [Размышления о Международ. Чернобыльском проекте] – 1991. – 5 июля. – С. 3; 6 июля. – С. 3; 8 июля. – С. 4 та ін.

44. Див.: Ярошинская А. Тайная канцелярия ЦК КПСС по Чернобылю: [Новые секретные документы о причинах Чернобыльской аварии] // Известия. – 1993. – 17 апр.; Ї ж: Чернобыль: вина доказана. Суда не будет.: (Хроника преступной лжи вокруг катастрофы века) // Известия. – 1993. – № 104.

45. Нове відлуння Чорнобиля: [Карта радіаційного забруднення Житомирщини] // Дем. Україна. – 1992. – 14 квіт.; Нове відлуння Чорнобиля: [Карта радіаційного забруднення Волині і Рівенщини]. – Там само. – 1992. – 21 квіт.; Нове відлуння Чорнобиля: [Карта радіаційної обстановки Київської, Черкаської та сусідніх областей]. – 1992. – 7 трав.

46. У 1000 разів вище за норму: Трагедія Чорнобиля: Хроніка подій у документах // Дем. Україна. – 1993. – 15 квіт.

47. Бреус О. Позаполітичне врятування: [Про міжнар. благодійний фонд «Шлях серця», мета якого – допомога Україні в подоланні Чорнобильського лиха] // Голос України. – 1992. – 6 жовт. – С. 7 та ін.

48. Ткач В.Н. Чорнобиль: без грифу «таємно» // Зелений світ. – 1992. – 13 листоп. – С.3.

49. Чорнобильська катастрофа: Медичні аспекти // Зелений світ. – 1994. – №6. – С.2; Плющ І. Чорнобильську АЕС треба закрити. – Там само. – 1994. – №7 – С.2.

50. Чорнобильська трагедія крізь роки // Ваше здоров'я – 1994. – №12. – С 4–5; Бобильова О. Гемобластози – проблема надзвичайна: [Наслідки ЧАЕС] // Ваше здоров'я. – 1996. – 6–12 квіт. – С.4; Теличко Ф. Радіація могла б мати менший вплив на людський організм: Хіміко-енергетична концепція оцінки причин сутності та наслідків аварії на ЧАЕС // Ваше здоров'я. – 1996. – 13–19 квіт. – С.11; Берник М., Волошин А. Чорнобиль і здоров'я людини: Нотатки з міжнар. наук.-практ. конф. // Ваше здоров'я. – 1996. – 4–10 трав. – С.2; Тронько М.Д. Чорнобильська трагедія: проблеми старі, а завдання нові // Ваше здоров'я. – 1998. – 1 квіт. – С. 2.

51. Наслідки катастрофи в Чорнобилі//Визвольний шлях: Сусп.-політ. і наук.-літ. місячник.- Лондон: Укр. Видавничка Спілка. – 1986. – №8. – С. 946–947; Дмитрів І. Коли повідомлено Москву про аварію в Чорнобилі? // Там само. – С. 948; Горак Й. Чорнобиле-Чорнобиле!: Вірш// Там саме. – № 12. – С. 1458; Коваль З. Політичні консеквенції, советська інформація і «гласность»// Там само. – 1987, № 8–9; Москва буде в Чорнобилі кацети

// Там само. – 1987. – № 8–9. – С. 985; Бедрій А. За Чорнобиль обвинувачую Росію! // Там само. – № 8–9. – С. 927–933.

52. Скамай Яр. В другу річницю Чорнобильської катастрофи//Визвольний шлях: Сусп.-політ. і наук.-літ. місячник. – Лондон: Укр. Видавнича Спілка. – 1988. – №6. – С.678–695; Демонстрації і мітинги в третю річницю Чорнобильської трагедії. – Там само. – 1989. – №8. – С.998–999; Бадзьо Ю. У центрі Європи – Чорнобиль. – Там само. – № 9. – С. 1089–1093; «Хай живе КПСС на Чорнобильській АЕС»: Демонстрації в річницю Чорнобильської трагедії. – Там само. – 1990. – № 7. – С.804–805.

53. У справі наслідків Чорнобильської трагедії: Відкрита заява Київ. філії Укр. Гельсінської Спілки. – Там само. – 1990. – №3. – С. 372–373; Дудко С. Відлуння Чорнобиля: Промова вченого секретаря ЕКОРАДИ, члена Ради Асоціації «Зелений світ» // Визвольний шлях: Сусп.-політ. і наук.-літ. місячник. – Лондон: Укр. Видавнича Спілка. – 1991. – № 8. – С. 935–938; Політюк П. Чорнобиль – де знайти істину: за матеріалами розслідування незалежного об'єднання юристів Асоціації «Зелений світ» 26 квітня 1991 р. – Там само. – 1991. – №7. – С.805–812.

54. Полтава Л. Чорнобильська поема: Вірш. – Там само. – 1989. – №5. – С. 596–601, № 6. – С. 722–725; Форкап Хуліо. Чаклун-підмайстер у Чорнобилі: Вірш. – Там само. – № 8. – С. 970–971; Пахльовська О. Чорнобильські села; Чорнобиль;»... Я знала Вас тиха, старесенька Річка...»: /Поезії. – Там само. – 1991. – № 4. – С. 438–439.

55. Суть речі О. Ж. Чорнобильської трагедії // Сучасність: Література, мистецтво, сусп. життя. – Мюнхен. – 1986. – № 6. – С.74–76; Ковалевська Л. Не приватна справа: До Всесоюзної наради з проблем постачання. Рішення XXVII з'їзду КПРС – в життя. Пост «Літературної України». Чорнобильська атомна. – Там само. – С. 64–69; Прокоп М. Атомна катастрофа в Чорнобилі. – Там само. – С. 70–73; Моравецький К. Вислів співчуття / З приводу нещастя, якого зазнали мешканці Чорнобиля та околиці. – Там само, 1986. – № 6.

56. Бачинська М. Трагедія Чорнобиля продовжується...// Наше життя / Видає Союз Українок Америки. – Нью-Йорк. – 1990. – № 4. – С. 6; Кузьменко С. Чорнобильська слава: Вірш // Там само. – 1990. – № 4. – С. 7; Чайківська І. Чорнобиль – незаживаюча рана // Там само. – 1991. – № 4. – С.

14–15; Орел Л. Чорнобиль: доля народної культури Полісся// Там само. – 1993. – № 4. – С. 11–13.

57. В Італії масові засоби інформації не перестають приділяти увагу страхіливим наслідкам Чорнобильської катастрофи /Патріархат/ Управа Укр. Патріархального Світового Об'єднання і Крайова Управа Укр. Патріархального Тов-ства. – Нью-Йорк. – 1989. – С. 31–32.

58. Рябчук М. Чорнобильська катастрофа: виклик і відповідь// на рік 1996. Річник 86-ий.-Нью-Йорк: Свобода. – 1996. – С. 34–41; Миронюк С. Полин-Чорнобиль: Вірш // Там само. – С. 41; Мухоїд М. Чорнобильська вдова: Вірш // Там само. – С. 60.

59. Інформацію про нього опубліковано у газ. «Зелений світ». – 1990. – № 9 – 11, 14,15, 1991 № 1.

60. Мухарський А.И./Чорнобиль/ трансценденція: Вірш // Нові дні: Укр. універс. журн. – Торонто. – 1994. – № 529–539. – С. 3; Шупер Д. Зона «Чорнобиль»: До10-ліття катастрофи 26 квітня 1986 р. // Там само. – 1996. – № 553. – С. 3–24; М. Г. Чорнобиль/Молода Україна: Журн. укр. демократ молоді. – Торонто. – 1997. – № 437. – С. 40; Кузьменко С. Дар на лікування хворих дітей, жертв Чорнобильської трагедії // Там само. – 1997. – № 437. – С. 41.

Nataliya Baranivska

**SPECIALIZED PERIODICAL PRESS AND MASS MEDIA
AS AN IMPORTANT SOURCE ON STUDING
THE CHORNOBYL PROBLEM**

The article studies publications on different aspects of Chernobyl accident. Academic magazines, social orientated editions, editions on questions of national safety, trade papers of the Ministry of extraordinary situations, specialized publications on questions of economy, medicine, biology, engineering and atomic engineering are analyzed. Among mass media there are investigated branch newspapers, political and regional. Publications in editions of Ukrainian Diaspora are considered as well.